

ખરતાં પાંદડાંની મોસમ

‘તદપી ન મુન્યતી આશાર્પીડમ’

–વીદ્યુત જોશી

વાસ્તવમાં શારીરીક વૃદ્ધત્વ એટલું નથી નડતું, જેટલું માનસીક અને સામાજીક વૃદ્ધત્વ નડે છે.

વી દુરાં કહે છે : ‘માણસે, તેના જીવનની ટોચે હોય ત્યારે મરી જવું જોઈએ’; પણ આમ બનતું નથી અને પાછું તબીબીવીદ્યાએ જીન્દગી માણી શકાય તેનાથી વધુ લંબાવી આપી છે. જેકીલીન સુસાનની નવલકથા મુજબ આ શરીર ‘વેલી ઓફ ધ ડોલ્સ’(ટીકડીઓનો ભંડાર) બની જાય છે. તેમ છતાં એક ખોટી આશાએ જીન્દગી ઘસડ્યા કરીએ છીએ કે જેમ, વૃક્ષોને પાનખર પછી વસંત આવે છે તેમ, આ જીન્દગીમાં પણ વસંત પાછી ફરશે. આશા રાખવાના ક્યાં પૈસા પડે છે? શું છે આ વૃદ્ધત્વ? તે શારીરીક, માનસીક અને સામાજીક એમ ત્રીપરીમાણીય છે.

શારીરીક રીતે એક પછી એક અંગો સાથે છોડતાં જાય છે. શરુમાં પેટ બળવો કરે છે. પહેલાં જે પેટ ભરીને ખવાતું હતું, તે હવે નથી ખવાતું. તેમ છતાં જીભનો ચટકો નથી જતો. બીમાર પડાય અને દવાઓના ડોઝ શરુ થઈ જાય. કાને ઓછું સંભળાય, આંખે ઓછું દેખાય, પગથી ઓછું ચલાય, દાંત પડવા લાગે, વાળ સફેદ થઈને ખરવા લાગે. શરીરની નસો કડક બની ઓછું લોહી ફેરવતી થઈ જાય અને દાકતર કહેશે બાયપાસ કરવું પડશે. ઘુંટણ દુઃખે એટલે નવી ઢાંકણી નાખવાનું ઓપરેશન કરાવીએ. રોજ કાયમ ચુર્ણ તો લેવાનું જ. વસંતની આશામાં પાનખર લંબાવ્યા કરીએ છીએ. શરીર સાથે નથી આપતું. નરસીંહ મહેતાએ કહ્યું છે :

‘આ ઘડપણ કોણે મોકલ્યું?’

ઉંબરા તો ડુંગરા થયા ને પાદર થયા પરદેશ,

ગોળી તો ગંગા થઈ ને ઉજળા થયા છે કેશ,
નહોતું જોઈતું ને શીદ આવીયું રે !'

પણ આ ઘડપણ માત્ર શારીરીક હોય તો પહોંચી વળાય. જેમ કોઈ એક આંખે કે એક પગે પણ આખી જીંદગી કાર્યરત રહી જીવી જાય છે તેમ, વૃદ્ધત્વ પણ એક ખોડ-અવસ્થા સમજીને જીવી શકાય. વાસ્તવમાં શારીરીક વૃદ્ધત્વ એટલું નથી નડતું, જેટલું માનસીક અને સામાજિક વૃદ્ધત્વ નડે છે. એક સરકારી અમલદાર હતા. મોટા સાહેબ. તેમની આજુબાજુ લોકો આંટા મારે. ચાર પટાવાળા તહેનાતમાં. સાહેબનો વટ હતો. લલાટ ચળકતું હતું. શહેરમાં નીકળે તો લોકો જોઈ રહે. સાહેબ નીવૃત્ત થયા અને પટાવાળા નવા સાહેબ પાસે ચાલ્યા ગયા. લોકો કામ માટે આવતા બંધ થયા.

જાતે શાક ખરીદવા એક દીવસે બજાર ગયા. તેમને જોઈને કોઈકે કહ્યું, 'આ પેલા સાહેબના મોટા ભાઈ લાગે છે.' માણસને કામ છુટે એટલે તેનું જીવન જાણે અર્થવિહીન બની જાય. તાજવીહીન (કેસ્ટ ફોલન) બની જાય છે. જીવનમાંથી જાણે અર્થ ચાલ્યો જાય. પોતે કશા કામના નથી તેવો અહેસાસ વહેલું વૃદ્ધત્વ લાવે છે. તમે કામ કરતા હતા ત્યારે ભવીષ્યનું વીચારતા હતા, હવે તમે ભુતકાળ વાગોળવા લાગો છો. તમે વીચારો થકી ઘરડા બની જાઓ છો. કંઈ નવું કરવાની તમન્ના નથી રહેતી. જગત બગડી ગયું હોય તેવું લાગવા માંડે છે. મૃત્યુના વીચારો આવવા લાગે છે અને ડર લાગવા માંડે છે. આમ છતાં વીચારોમાં આશા પીંડ નથી છુટતો. એક સંસ્કૃત સુભાષીત છે :

‘અંગમ ગલીતમ પલીતમ મુંડમ, દશન વીહીનીમ જાતમ તુંડમ,
વૃદ્ધો યાતી ગૃહીત્વા દંડમ, તદપી ન મુન્યતી આશા પીંડમ.’

છોકરાને ઘર બંધાઈ જાય પછી ભગવાન ઉપાડી લે તો સારું, એવું વીચારવા લાગીએ છીએ. આમ, કામ (બન્ને અર્થમાં)નો અર્થ ચાલ્યા ગયા પછી જીન્દગીને કોઈ કૃત્રીમ અર્થ આપી જીવવાની કોશીશ કર્યા કરીએ છીએ. પણ સૌથી વધુ કપરું તો સામાજિક વૃદ્ધત્વ છે. વૃદ્ધત્વ આવતા મોટા ભાગના લોકો બદલાયેલી ભુમીકા ભજવી નથી શકતા. હવે કોઈ અન્ય કમાનાર છે, હવે કોઈ અન્ય ઘરના નીર્ણયો લેવાનું છે, હવે સોફામાં બેસાય નહીં, હવે શી રસોઈ કરવી તે અંગે કોઈને સલાહ ન અપાય વગેરે બાબતો.. આપણે સમજવા માગતા નથી. ફરી નરસીંહ મહેતાને યાદ કરીએ,

‘ઘરના કહે મરતો નથી, તને બેસી રહેતા શું થાય ?
બૈરાંછોકરાં ફટફટ કરે ને વહુઓ દે છે ગાળ !’

જ્યારે તમારી કાર્યશક્તી ઘટી જાય છે ત્યારે ખાલી ચીંતા વધી જાય છે, દીકરાને આવતા મોડું થાય તો અશુભ વીચારો આવે છે અને વળી પાછું તે બોલી દેવાય છે; જેથી ઘરના લોકોનાં મન ઉંચાં થાય છે. પ્રશ્નો ઉકેલવાની શક્તી ઘટી જાય છે, ત્યારે પ્રશ્નોની ચીંતા વધી જાય છે. આવું બને ત્યારે વણમાગી સલાહ આપી બેસાય છે. હવે છોકરાના સંદર્ભો, તમારા સંદર્ભો કરતાં જુદા છે અને તેમની સમસ્યાઓ ઉકેલવાની રીત પણ જુદી છે. તમે તમારો પાઠ ભજવી લીધો, હવે તમે નેપથ્યે આરામ કરો અને નવાં પાત્રોને રંગમંચ પર ખેલવા દો. પણ ના; બોલી પડાય છે અને એક બાજુ ખાટલો ઢાળીને બેસી રહેવું નથી ગમતું તેથી, કોણ શું કરે છે તેની ખબર રાખવામાં જીવ પરોવાઈ જાય છે. વણમાગી સલાહ આપવાની ટેવ પડી જાય છે.

જમાનો બગડી નથી ગયો, બદલાઈ ગયો છે. આપણે ક્યાં તો બદલાયેલા જમાનાને અનુકૂળ થવું પડે અથવા તો નીવૃત્તી મનાવવી પડે. શારીરિક રીતે હવે માત્ર 1000 કેલરીનો ખોરાક જ ખાવો જોઈએ. હવે 1800 કેલરી ન પચે. હવે તમામ કાર્યોની ગતી ધીમી કરી દેવી પડે. (પણ બહેરા થયેલા લોકો વધુ જોરથી બોલે છે !)

દીકરો-વહુ બગડી નથી ગયાં; મોટાં થયાં છે અને તેમની બદલાયેલી ભુમીકા ભજવી રહ્યાં છે. તેમના કોઈ કાર્યની ટીકા કરવાથી કોઈ ફાયદો નથી થવાનો. હવે નીવૃત્ત જીવન આનંદો. બોલવાનું ઓછું કરો. અન્ય ઈન્દ્રીયો નબળી પડે છે; પણ જીભ નબળી નથી પડતી. દીવાનખંડમાં બેસવાનું બંધ કરો. અત્યાર સુધી વાંચવાનો શોખ ન કેળવ્યો હોય, તો હવે કેળવો. ધાર્મિક સાહિત્ય વાંચવું ન ગમતું હોય તો નવલકથા વાંચો; પરંતુ દીવસમાં ચાર કલાક તો વાંચવામાં કાઢો. બગીચામાં કે મન્દીરમાં, મીત્રોને મળો ત્યારે જગત બગડી ગયું છે, તેવી વાત ન કરો. જગત કદી બગડતું કે સુધરતું નથી; માત્ર બદલાય છે. બદલાતી સ્થિતિમાં અનુકૂલન સાધવાનું શીખી લે છે તેને કદી વૃદ્ધત્વ સતાવતું નથી.

—વીદ્યુત જોશી

સામાજિક સમસ્યાઓ સાથે ઉંડી નીસબત ધરાવતા ચિંતક-લેખક શ્રી. વીદ્યુત જોશીની કટાર 'સમુદ્ર મંથન' વર્ષોથી 'દીવ્ય ભાસ્કર'માં પ્રગટ થાય છે.. તા. 20 સપ્ટેમ્બર, 2015ના 'દીવ્ય ભાસ્કર' દૈનિકની રવીવારીય પુર્તી 'SUNDAY'(હવે એ પુર્તીનું નામ 'રસરંગ' છે)માંથી લેખકશ્રીની પરવાનગીથી સાભાર.. ..ઉત્તમ ગજ્જર..

સર્જકસમ્પર્ક :

વીદ્યુત જોશી,

44, સાકેત-3, નન્દીશ્વર મહાદેવ સામે, બકેરી સીટી, વેજલપુર, અમદાવાદ-380 051

ફોન : 079- 2681 1498 મોબાઈલ : 98250 64748 ઈ.મેલ : vidyutj@gmail.com

‘સન્ડે ઈ-મહેફીલ’ – વર્ષ: અગીયારમું – અંક: 339 – January 10, 2016

‘ઉઝાજોડણી’માં અક્ષરોંકન: ઉત્તમ ગજ્જર - uttamgajjar@gmail.com

@ @ @ @

More than 3,18,72,000 Gujarati Language lovers have visited

<http://www.gujaratilexicon.com>

More than 53,02,000 have visited Digital Bhagwadgomandal

<http://www.bhagwadgomandal.com>

More than 8,11,000 have visited Lokkosh

<http://lokkosh.gujaratilexicon.com>

More than 2,43,000 have visited Global-Gujaratilexicon

<http://global.gujaratilexicon.com>

@ @ @ @ @ @ @ @